

“Како да изађем на крај са самим собом” размишљао је, онда када би уопште почињао да размишља. “Ово не може бити разблудност. Простачка похота није избирљива; она нешто тананија подразумева могућност засићења. Па шта ако сам имао пет или шест нормалних веза - како је могуће упоредити њихову безличну произвољност с мојим ни са чим упоредивим огњем? Где је одговор? Сигурно је да није скривен у аритметици источњачког развратништва, где је нежност плена обрнуто пропорционална његовој старости. О, не, за мене није битан ступањ општости, већ нешто што је сасвим одвојено од општег, нешто што није само вредније од тога, већ је непроцењиво. Шта је онда то? Болест, злочин? И да ли је то могуће ускладити са свешћу и стидом, са осетљивошћу и страхом, са самоконтролом и осећајношћу? Јер ја не могу да поднесем чак ни помисао на то да некоме нанесем бол или да изазovem неизбрисиво згражење. Којешта - ја нисам напасник. Границе којима сам омеђио своју жудњу, маске које за њу смишљао онда када, у стварном животу, чаролијом стварам неки савршено невидљив начин задовољавања своје страсти, имају у себи неку несрачунату префињеност. Ја сам џепарош, а не провалник. Премда, можда, на неком округлом острву, уз свог малог женског Петка... (ту није реч само о безбедности, већ и о допуштењу да човек подивља - или је тај круг можда зачаран, с једном једином палмом у свом средишту?).

“Свестан сам, рационално, да је кајсија са Еуфрата штетна само у конзервираном стању; да је грех неодвојив од грађанских обичаја; да сви облици хигијене имају своје хијене; свестан сам, штавише, и тога да иста та рационалност није склонa вулгаризовању оног што јој је иначе недоступно... Стога сада одбацујем све то и уздижем се на један виши ниво.

“Шта ако пут до истинског блаженства заиста води кроз једну тамну опну, пре но што добије времена да очврсне, да превише нарасте, изгуби онај миомирис и сјај кроз које се човек пробија до уздрхтале звезде тог блаженства? Чак и унутар таквих међа ја чувам своју префињену избирљивост; мене не привлачи свака ученица која прође, далеко од тога колико их само човек среће, на улици у какво сиво јутро, оних претерано крупних, или сувоњавих, или оних окићених бубуљицама, или са наочарима - *такве* ме занимају, кад је реч о љубави, не више но што би неко непривлачно заобљено женско створење могло занимати неког другог. Било како било, независно од било каквих посебних осећаја, ја се по правилу осећам лагодно, крајње једноставно; знам да бих био савршено мио отац у уобичајеном смислу те речи, и до дан-данас нисам у стању да докучим да ли је то нека природна допуна, или можда какво демонско несагласје.

Овде призивам у помоћ онај закон о ступњевима који сам одбацивао кад год је вређао моја осећања: често сам покушавао да ухватим себе на преласку из једне врсте нежности у другу, од обичне ка особеној, и јако бих волео да сазнам да ли се оне међусобно искључују, да ли морају, на крају крајева, да се сматрају различитим врстама, или је једна од њих само редак облик цветања оне друге у валпургијској ноћи моје мрачне душе; јер, уколико оне представљају две различите појаве, онда мора да постоје две различите врсте лепоте, и ту естетско осећање, позвано на вечеру, уз тресак седа између две столице (јет то

је судбина сваког дуализма). С друге стране, путовање натраг, од особеног ка обичном, изгледа ми лакше појмљиво: ово прво се губи, рекло би се, оног часа кад се задовољи, и то као да наводи на закључак да је збир различитих осећаја заиста хомоген, уколико се ту уопште могу применити аритметичка правила. Чудна је то ствар, чудна а најчудније од свега, можда, јесте то што под изговором да расправљам о нечем изузетном, ја једноставно тражим оправдање за своју кривицу.”

Тако су, мање или више, врлудале његове мисли. Имао је ту срећу да се бавио префињеним, прецизним, и прилично уносним послом, који је крепио његов дух, задовољавао његово чуло додира, хранио његово чуло вида живом усредсређеношћу на црни сомот. Било је ту и бројева, и боја, и читавих система кристала. Покаткад би његова имагинација месецима остајала окована, а окови би тек повремено зазвецкали. Осим тога, пошто је, до своје четрдесете године, већ довољно намучио себе бескорисним саможртвовањем, био је научио како да обуздава своју чежњу и лицемерно се помирио с идејом да би само некакав најсрећнији сплет околности, неки непромишљен дар судбине, могао да створи тренутни привид немогућег.

У сећању је чувао оних неколико тренутака са сетном захвалношћу (они му, на крају крајева, беху поклоњени) и сетном иронијом (он је, на крају крајева, надмудрио живот). Тако је у својим средњошколским данима помагао млађој сестри једног свог друга - сненој, бескрвној девојчици баршунастог погледа и с двама црним кикицама - да савлада основе геометрије, и ниједном се није припио уз њу, али је и сама близина њене вунене хаљине била довољна да линије на папиру затрепере и растопе се, да учини да све пређе у другу димензију, и то у само једном напрегнутом, невидљивом и лаганом покрету - а после тога, поново би ту била тешка столица, лампа, девојчица која пише. Остали његови срећни тренуци били су подједнако кратки: поигравање увојком косе палим преко ока у кожом тапацираној канцеларији где је чекао да се састане с оцем те девојчице (лупање у његовим грудима - “Кажи, јеси ли голицјива?”); или она друга, с раменима боје ђумбирног хлеба, која му је показивала, у једном скровитом углу осунчаног дворишта, како једна црна салата прождире зеленог зеца. Беху то милостиви, ужурбани тренуци, раздвојени годинама лутања и потраге, а ипак је био спреман да да све за само један од њих (посредници, међутим, нису били пожељни).

Сећајући се тих истинских реткости, тих својих малих љубавница, које чак никада нису ни приметиле присуство злодуха, чудило се и томе што је на неки тајанствен начин њихова каснија судбина њему остала потпуно непозната; а ипак, колико га је само пута, на каквом спарушеном травњаку, у вулгарном градском аутобусу, на неком песку крај мора, употребљивом само као храна за пешчани сат, изневерио лош, пренаглањен избор, колико се пута срећа оглушила о његове молбе, а радост за његове очи била прекинута равнодушним обртом догађаја.

Сувоњав, сувих усана, проћелав и вазда будних очију, сада је седео на клупи у градском парку. Јули је био укин-уо облаке, а један минут касније он је ставио на главу шешир, који до тог тренутка држао у својим нежнопрстим белим рукама. Паук застаје, срце престаје да куца.

С његове леве стране седела је постарија бринета руменог лица, у црнини; с десне стране једна жена опуштене, загасито плаве косе, предано је плела. Његов поглед механички је пратио скакутање деце у шареној измаглици, а он је размишљао о другим стварима - о свом тренутном послу, о привлачном облику својих нових ципела - кад случајно опази, крај своје пете, повећи ковани новчић, делимично прекривен шљунком. Саже се и подиже га. Брката жена с леве стране не одговори на његово сасвим природно питање; она безбојна здесна рече:

“Сачувајте га. У непарне дане, он доноси срећу.”

“Због чега само у непарне дане?”

“Тако кажу у мом крају, у.....”

Она спомену име града у коме се он једном приликом дивно китњастој архитектури једне малене црне цркве.

“О, ми живимо с друге стране реке. То брдо препуно је башти с поврћем, лепо је, нема ни прашине ни буке.....”

Глагољива нека жена, помисли он - изгледа да ћу морати да се померим.

И у том часу подиже се завеса.

У љубичасто одевена дванаестогодишња (ту никад није грешио) девојчица, хитро је и одлучно корачала на котураљкама које се нису котурале већ су чангријале по шљунку док их је она подизала и спуштала јапански ситним корацима, примичући се његовој клупи кроз несталну благодет сунчевих зрака. Касније (док су трајале последице свега тога), чинило му се да се на лицу места, тог истог тренутка, наживао у њој од главе до пете: у живахности њених риђих увојака (недавно подшишаних); у сјају њених крупних очију које су помало празњикавог погледа, некако подсећале на непрозирне огрозде; у њеном раздраганом, срдачном држању; њеним ружичастим уснама, благо размакнутим, тако да су се два крупна предња зуба тек назирала на испупчењу доње усне; у летњој осенчености њених голих руку са глатким лисичјим длачицама на подлактицама; неупадљивој нежности њених још увек узаних али не више сасвим равних прса; у посебном начину померања набора на њеној сукњи; њиховој густини и благим прегибима; у виткости и руменилу њених безбрижних ногу; у грубим ременовима котураљки.

Застала је испред његове говорљиве сусетке, која се окренула да би прочепркала по нечему што се налазило с њене леве стране, а онда извукла кришку хлеба с комадом чоколаде на њој и дала је девојчици. Ова је, жустро жваћући, слободном руком откопчала ременове с њима сву тежину челничних ђонова и масивних точкава. Потом се, вративши се на земљу међу обичан свет, усправила, осетивши одмах сво блаженство босих ногу, пошто у том часу није осећала да на ногама има ципеле без котураљки, па се удаљила, час с оклевањем, час лаким корацима, све док коначно (можда стога што је докрајчила оно парче хлеба) није кренула пуним кораком, машући ослобођеним рукама, да би се час појављивала а час нестајала, утапајући се у слично поигравање светлости под љубичастозеленим дрвећем.

“Ваша кћи”, примети он непромишљено, “већ је велика девојка”.

“А, не - ми нисмо у сродству, “ рече плетиља. “Ја немам деце, и није ми жао због тога.”

Она стара жена у црнини зајца, па се подиже и оде. Плетиља је погледала за њом и брзо наставила да ради, да би тек овде-онде хитрим покретом, застала да подеси репић свог вуненог фетуса. Да ли је имало смисла настављати разговор?

Плочнице на петама котураљки светлукале су подно клупе, а тамни ременови нетремице су га гледали у лице. Тај поглед био је поглед живота. Његово очајање постало је још дубље. Уз сва његова још увек жива негдања очајања, сада се појавило и ново, сасвим особено чудовиште... Не, не сме више ти да остане. Он дотаче обод шешира (“Довиђења,” узвратила је плетиља пријатељским тоном), и удаљила се преко трга. Упркос његовом нагону

самоодржања некакав тајни ветар непрестано га је заносио на једну страну, па је његова путања, првобитно замишљена као права дијагонала, скренула удесно, ка дрвећу. Премда је из искуства знао да ће још један поглед једноставно појачати његову безнадну жудњу, он сасвим скрену у шарену сенку, кришом тражећи погледом међу другим бојама ону љубичасту тачку.

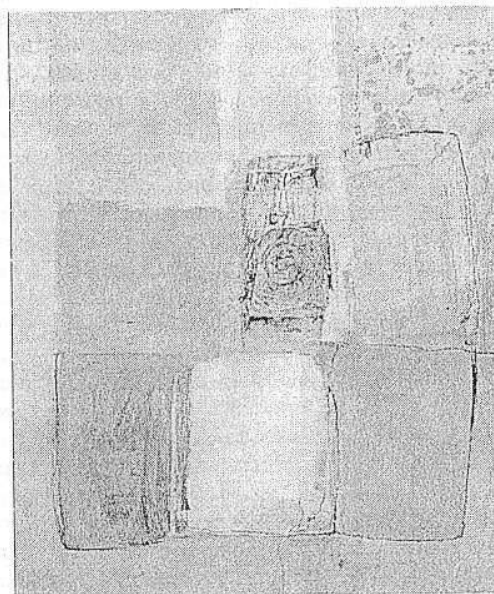
На асфалтној стази орила се заглушујућа бука котураљки. Уз ивичњак се одвијала једна приватна партија школица. А ту, чекајући свој ред, с једном ногом испруженом у страну, с блиствим рукама прекрштеним на грудима, замишљеном главом мало погнутом, зрачећи силовитом, кестењастом врелином, губећи, губећи онај слој љубичастог који се претварао у пепео под његовим страшним, неопаженим погледом... Никад још, међутим, споредна реченица у његовом ужасном животу није била допуњена главном, па он продужи стиснутих зуба, гушећи у себи узвике и јауке, и у пролазу се осмехну тек проходалом малишану који протрча кроз његове маказасте ноге.

“Одсутан осмех”, помисли он патетично. “Но ипак, само људска бића могу бити одсутна духом”.

☉

У зору је снено одложио књигу, као спарушено пераје мртве рибе, и изненада почео да грди самог себе: зашто си, питао је оштро, дозволио себи да потонеш у очајање, зашто ниси покушао да заподенеш прави разговор, да се потом спријатељиш с том плетиљом, добављачем чоколаде, гувернантом или што год је била; онда је замислио некакво жовијалног господина (чији су само унутрашњи органи, на тренутак, подсећали на његове властите) који би умео да искористи такву прилику - захваљујући управо тој жовијалности - да ту неваљалицу-једну-малу посади себи на крило. Знао је да није претерано дружељубив, али је знао и то да је довитљив, упоран, и да уме да се додвори људима; не једном, у другим областима живота, бивао је приморан да брзо прилагоди свој тон или да се упорно намеће, при чему му није сметало то што је његова непосредна мета у најбољем случају била тек посредно повезана с неким његовим даљим циљем. Али кад вас циљ заслепљује, гуши, сажиче вам грло, кад вам здрави стид и болестан кукавичлук преиспитују сваки корак...

Дизала је грају заједно с осталима на асфалтној стази, махала је опуштеним рукама поприлично нагнута напред, самоуверена јурила. Спретно се окренула, па јој сукња залепрша и откри једно бедро. Затим јој се одећа тако тесно припи уз стражњицу да се на њој оцрта мала пукотина док је она, уз једва приметно подрхтавање листова, лагано возила унатраг. Је ли то похота, то мучење које проживљава док је гута очима, дивећи се њеном руменом лицу,

тајана љубисављевић

чврстине и савршенству сваког њеног покрета (посебно онда када би, пошто би најпре застала готово као залеђена, поново јурнула, хитро покрећући истурена колена)? Или је то био онај јад којим је увек пропраћена његова безнадежна чежња да из лепоте извуче нешто, да је на трен заустви у покрету, да с њом нешто учини - није важно шта, само кад би некако могао да ступи у додир, кад би некако, није важно како, могао да утажи ту чежњу? Зашто да мучи себе таквим загонеткама? Она ће поново убрзати и нестати - а сутра ће туда пројурити нека друга, и тако ће, у низу нестанака, протећи његов живот.

Или можда неће? Поново је угледао ону исту жену како плете на истој клупи, па је, схвативши да се није учтиво осмехнуо, већ искезио и севнуо кљовом испод плавичасте усне. Сео крај ње. Његова нелагода и дрхтање руку нису дуго потрајали. Кренуо је разговор, који му је и сам по себи пружио необично задовољство; притисак на његовим грудима попусти, и он безмало поста весео. Она се појави, клипсајући на котураљкама, као и претходног дана. Њене светлосиве очи начас се задржаше на њему, иако у том тренутку није говорио он већ плетиља, и пошто га је осмотрила, она се нехајно окрете на другу страну. Следећег тренутка седела је крај њега, држећи се за ивицу клупе руменим шакама оштрих зглобова, на којима би се померила час нека вена, час дубока јамица близу зглоба шаке, док су јој опуштена рамена била непокретна, а широм отворене очи следиле нечију лопту која се котрљала преко шљунка. Као и претходног дана, његова сусетка, нагнувши се преко њега, пружи девојчици сендвич, и она поче да једе и да се лагано лупка по помало изгребаним коленима.

"...то је, наравно, здравије, а што је важније од свега, наша школа је прворазредна", говорио је издалека неки глас, у тренутку када је он изненада приметио да се с његове леве стране она глава с кестењастим увојцима тихо нагнула над његову шаку.

"Изгубили сте казаљке на сату", рече девојчица.

"Нисам," одговори он, накашљававши се "то је такав сат. То је раритет".

Испруживши леву руку (десном је држала сендвич) она га ухвати за зглоб и загледа су у празни бројчаник без средишта, под којима су биле смештене казаљке, тако да су им се видели само вршци, као две црне капљице, међу сребрним цифрама. У коси јој је подрхтавао један увели лист, сасвим близу њеног врата изнад финог испупчења кичме - и он је у свом следећем нападу несанице упорно настојао да одагна дух тог листа, хватао га је вукао, с два прста, с три, потом и са свих пет.

Следећег дана, и свих наредних дана, седео је на истом месту, где је аматерски, али сасвим подношљиво, изигравао усамљеног чудака: уобичајени сат, уобичајено место. Долозак девојчице, њено дисање, њене ноге, њена коса, све што је чинила, без обзира на то да ли је чешљала глежањ и остављала на њему беле трагове, или је бацала једну црну лоптицу високо у ваздух, или га додиривала голим лактом док је седела на клупи - све то (док је он деловао као да је сав заокупљен пријатним разговором) стварало је неиздржив осећај крвног, кожног, васкуларног заједништва с њом, као да га је какво чудовиште расплућивало и испумпавало све сокове из дубине његовог бића које се продужавало у њено као пулсирајућа тачкаста линија, као да је та девојчица израстала из њега, као да је она, сваким својим безбрижним покретом, вукла и протресала своје животодавно корење усађено у његову утробу, тако да је, кад би нагло променила положај или отрчала некуд, он осећао трзај, насилно чупање, тренутни губитак равнотеже: одједном осећате да на леђима клизите кроз прашину, ударајући потиљком о тле, и да ће вам ускоро рашчеретити утробу. А он је све време мирно седео и слушао, смешкао се, климао главом, вукао ногавицу да би ослободио колено, лако шарао штапом по шљунку, и говорио, "Није ваљда?" или "Да, догађа се то, знате..." али је разумевао речи своје саговорнице само

онда када девојчице није било нигде у близини. Из тих детаљима пребогатих ћаскања сазнао је да између те жене и девојчицине мајке, четрдесетдвогодишње удовице, постоји петогодишње пријатељство (покојни супруг те пријатељице спасао је част њеног мужа); да је прошлог пролећа, после дуже болести, удовица била подвргнута озбиљној операцији органа за варење; да је, пошто је поодавно изгубила читаву породицу, хитро и чврсто приградила љубазну понуду тог пара да се девојчица пресели код њих у њихову провинцијску варош; и да ју је сада она довела у посету мајци, пошто је супруг те глагољиве даме морао у престоницу да обави некакав досадан посао, али да ће ускори доћи време да крену кући - што пре то боље, пошто је присуство девојчице само сметало удовици, која је била изузетно честита особа, али је временом постала малчице себична.

"Реците, нисте ли споменули да она распродаје некакав намештај?"

Ово питање (као и оно што следи) он је припремио у току ноћи, па га је пригушеним гласом испробао у тишини која је откуцавала; пошто је убедио себе да звучи природно, следећег дана га је поновио својој новој познаници. Ова је одговорила потврдно и недвосмислено објаснила да за удовицу неће бити лоше да заради нешто пара - њена медицинска нега била је скупа, са свим изгледима да се као таква и продужи, њени извори прихода били су врло ограничени, упорно је настојала да плаћа трошкове издржавања своје кћери, али је то чинила прилично нередовно - а ни ми нисмо богати - речју, сматрало се, очигледно, да је онај дуг части већ одужен.

"Заправо", настави он не часећи часа, мислим да би мени требало неколико комада намештаја. Мислите ли да би било подесно и долично ако бих ја..." Остатак реченице је заборавио, али га је савршено вешто импровизовао, пошто му је све блискије постојао извештачени стил тох још увек не сасвим разумљивог, многоструког сна у који се већ био тако неприметно али тако чврсто уплео да, на пример, није више знао шта је то пред њим, и коме то припада: је ли то део његове ноге или део некаквог октопода.

Она је очито била одушевљена, па се понудила да га одведе тамо кад год он то пожели - удовичин стан, у коме су боравили и она и њен муж, није био далеко, одмах ту с друге стране железничког моста.

И тако кренуше. Девојчица је ходала, снажно њишући једну ланену торбу на жици, и све што се тицало ње већ је, у његовим очима, било постало застрашујуће и несносно блиско - прегиб њених узаних леђа, гипкост два округла мала мишића нешто ниже, прецизност с којом су се квадрати на њеној хаљини (на оној другој, смеђој) затезали када би подигла руку, фино извајани глежњеви, прилично високе потпетице. Можда је била помало повучена, живља у покрету него у разговору, ни срамежљива ни наметљива, с душом која као да је била згњурена у нешто, и то у нешто влажно и светлуцаво. Споља провидна али у дубини непрозирна, сигурно воли слаткише, и штенад, и безазлене подвале филмских журнала. Такве топлокрвне, риђкасте девојчице отворених усана рано добијају менструацију, и за њих је то тек нешто више од игре, као чишћење кухиње у луткиној кући...А њено детињство није било нарочито срећно, детињство полусирочета: љубазност ове круте жене није било мажење, строги ред, знаци замора, услуга пријатељици која је постала терет... А за све то, за сјај њених образа, дванаест пари узаних ребара, паперјасте длачице дуж леђа, за њену малену душу, тај помало промукли глас, котураљке и тај сивкасти дан, за непознату мисао која јој је управо пролетела кроз главу кад је с моста бацила поглед на нешто незнано... За све то он би дао пуну врећу рубина, пуну кофу крви, све што би од њега затражили.

Превод с енглеског
Зоран Пауновић